

WANDA KOZAK-ZYCHMAN

CHARAKTERYSTYKA ANTROPOLOGICZNA SZCZĄTKÓW KOSTNYCH Z GROBU KULTURY WOŁYŃSKO-LUBELSKIEJ CERAMIKI MALOWANEJ Z GRÓDKA NAD BUGIEM, STAN. 1C, GM. HRUBIESZÓW, WOJ. ZAMOŚĆ

Materiał osteologiczny słabo sfosylizowany, barwy kremowoszarej.

Czaszka

Mózgoczaszka zniszczona, a zachowane kości wykazują deformację pośmiertną. W nieco lepszym stanie dochowały się kości twarzoczaszki. Budowa miernie masywna, rzeźba dość wyraźna. Kość czołowa niekompletna; brak prawego wyrostka jarzmowego i fragmentu łuski okolicy skroniowej. Grubość łuski czołowej 3–7 mm. Czoło ostro dwuwypukłe (nr 6 wg tabel I. Michalskiego)¹, słabo pochylone (6?), łuki brwiowe wyraźnie wykształcone (9), *glabella* ostrowypukła (3). Prawostronnie *sulcus supraorbitalis*. Lewa kość ciemieniowa wyklejona z fragmentów (grubość 3–6 mm), prawej brak. Kość skroniowa prawa bez części łuskowej, lewa z uszkodzonym wyrostkiem sutkowatym od strony *sutura occipito-mastoidea*. Prawy, zachowany wyrostek sutkowaty dość duży (4). Łuska kości potylicznej zrekonstruowana z ułamków (o grubości 4–7 mm), części boczne luzem, podstawy brak. Guzowatość potyliczna zewnętrzna dość wyraźnie wykształcona (15 mm). Z kości klinowej pozostały tylko skrzydła większe. Kości jarzmowe wraz ze szczęką górną dobrze zachowane. *Fossa canina* dość płytka (7), *incisura maxillaris* dość silna (3). Kości nosowe odłamane w części dolnej. Ich ustawienie wskazuje na nos silnie wystający (15). Żuchwa bez prawej gałęzi, a trzon przełamany ukośnie od prawego kła w kierunku wyniosłości bródkowej i wtórnie spojony podłożem lessowym. *Sutura coronalis* i *sutura sagittalis* endokranialnie zobliterowane. Egzokranialnie całkowita obliteracja obu wymienionych w *pars bregmatica*, częściowa na całej długości *sutura sagittalis*. *Sutura lambdaidea* wykazuje początki obliteracji wewnętrznej, na zewnątrz szew wolny. Występuje *os lambdae*.

Posługując się techniką pomiarową zaproponowaną przez R. Martina² wykonano 14 pomiarów czaszki (przybliżone ze względu na deformację pośmiertną). Zestawienie pomiarów oraz wartości wskaźników zawiera tabela 1.

Stan zachowania uzębienia przedstawia się następująco:

M ₁	P ₂	P ₁	C					C	P ₁	P ₂	M ₁			
M ₂	M ₁	P ₂	P ₁	C	I ₂	I ₁	I ₁	I ₂	C	P ₁	P ₂	M ₁	M ₂	M ₃

¹ I. Michalski, *Tablice kranioskopijne*, materiały nieopublikowane. Terminologia w pracy Z. Kapica i B. Łuczak, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Przeczycach, pow. Zawiercie, w świetle badań antropologicznych*, „Roczniki Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Archeologia”, z. 8: 1971, s. 13–19.

² R. Martin, *Lehrbuch der Anthropologie*, t. I, Stuttgart 1957.

Tabela 1. Charakterystyka kraniometryczna

Pomiary czaszki (nr wg R. Martina)								
46	zm-zm	103	54	szer. ap. pir.	29	63	enm-enm	38
45(1)	ju-ju	125	55	n-ns	53?	66	go-go	110
50	mf-mf	20	48	n-pr	64	69	id-gn	30?
51	mf-ek	44?	47	n-gn	114?	71	rma-rmp	35
52	wys. ocz.	32?	61	ekm-ekm				
Wskaźniki								
48:46	szcz. V	62,1	52:51	ocz.	72,7	54:55	nosa	54,7

W szczęcie górnej brak pośmiertnie siekaczy oraz M₂ prawej strony (zębodoły otwarte). Utrata przyżyciowa M₂ lewej strony. Obydwa M₃ niewyróżnione. W żuchwie po brakującym M₃ zębodół częściowo zasklepiony. Powierzchnie koron zębów trzonowych szczęki górnej oraz żuchwy dość wyraźnie starte. Na siekaczach przyśrodkowych żuchwy złoży kamienia nazębnego.

Pomiary średnicy przyśrodkowo-dalszej (M-D cor) i średnicy policzkowo-językowej (B-Lcor) zębów zestawiono w tabeli 2³. Są one mniejsze w porównaniu ze średnimi populacji europejskich górnego paleolitu i mezolitu⁴, a nieco większe od średnich wczesnośredniowiecznej serii męskiej z Cedyni⁵.

Tabela 2. Cechy pomiarowe zębów

	Maxilla				Mandibula								
	C	P ₁	P ₂	M ₁	I ₁	I ₂	C	P ₁	P ₂	M ₁	M ₂	M ₃	
M-D _{cor}	P	7,6	6,8	6,4	9,4	4,8	5,6	6,3(?)	6,9	6,9	9,5	10,2	—
	L	7,6	6,7	6,4	9,4	4,7	5,3	6,6	6,8	7,1	9,9	10,3	10,5
B-L _{cor}	P	8,3	9,1	9,1	11,8	—	5,9	7,8	7,9	7,7	10,2	10,2	—
	L	8,4	9,1	9,4	11,8	—	6,1	7,5	7,8	8,9	10,3	10,2	9,6

Szkielet postkranialny

Niekompletny. Niektóre kości długie zdeformowane pośmiertnie, a trzony pokryte wytrąceniami wapiennymi. Budowa i rzeźba miernie masywna. Dość dobrze zachowały się: obie kości ramienne, łokciowe, piszczelowe, prawa kość udowa, lewa strzałka i rzepki. Prawa kość promieniowa w dwóch, lewa w trzech fragmentach — zdeformowane. Głowa lewej kości udowej zespolona wytrąceniami wapiennymi z panewką, trzon z nasadą dalszą odłamany. W tabeli 3 zestawiono pomiary kości długich z zachowaniem numeracji, którą zaproponował R. Martin. Wysokość ciała określono wg metody L. Manouvriera⁶. Wynosi ona 165 cm, był to więc osobnik średniorosły.

³ M. Kaczmarek, *Metodyka badań odontologicznych, II. Pomiary zębów*, „Przegląd Antropologiczny”, t. 46, z. 1: 1980, s. 195–205.

⁴ D. W. Frayer, *Metric Dental Change in the European Upper Paleolithic and Mesolithic*, Am. J. Phys. Anthropol., vol. 46, z. 1: 1977, s. 109–120.

⁵ M. Kaczmarek, *Morfologia uzębienia stałego wczesnośredniowiecznej ludności z Cedyni*, „Przegląd Antropologiczny”, t. 46, z. 2: 1980, s. 263–276.

⁶ Martin, *op. cit.*,

Tabela 3. Pomiary kości długich

	Pomiar	P	L		Pomiar	P	L
<i>Humerus</i>	M-1	328(?)	328	<i>Tibia</i>	M-1	358	358
	M-2	325(?)	324		M-1a	368	368
	M-7	75(?)	74(?)		M-1b	357	356
<i>Ulna</i>	M-1	266	268	M-10b	75	74	
	M-2	243	244				
	M-3	38	39(?)				
<i>Femur</i>	M-1	448	—	<i>Fibula</i>	M-1	—	351(?)
	M-2	445	—		M-4a	—	38
	M-8	90	—				

Kręgosłup niekompletny. Z odcinka szyjnego zachowało się 5 kręgów (w tym szczytowy i obrotowy), trzon i łuk z tej części kręgosłupa, 4 kręgi piersiowe i 2 trzony oraz wszystkie kręgi lędźwiowe. Z żeber pozostało 9 niewielkich ułamków. Prawy obojczyk zachowany dobrze, lewy z odłamanym końcem barkowym. Kość krzyżowa kompletna, zespolona wytrąceniami wapiennymi z fragmentem lewej kości biodrowej. Obie kości miedniczne zniszczone. Podobnie obie łopatki, zachowały się tylko ich części górne. W lewej brak obu wyrostków, prawa ma je odłamane. Z kości lewej dłoni dochowały się: łódkowata, wielokątna większa i mniejsza, główkowata, 4 kości śródręcza oraz kość III palca pierwszego szeregu i V palca drugiego szeregu. Z prawej pozostały: kość pierwszego szeregu IV palca oraz 6 członów drugiego i trzeciego szeregu. Kości prawej stopy brak. Z lewej zachowały się: łódkowata, klinowata pośrednia i boczna, sześcienna, 1 kość śródstopia i kość pierwszego szeregu palucha.

Analizowane szczątki kostne należą do osobnika płci męskiej. Wiek w chwili zgonu oceniono na około 40 lat.

Zespół cech opisowych i metrycznych (m. in. dobrze wykształcone łuki brwiowe i guzowatość potyliczna zewnętrzna, szeroka szczęka, szeroki nos i niskie oczodoły), przy założeniu bardzo prawdopodobnej długogłowości, zezwala na przybliżoną diagnozę typologiczną. Przypuszczać można, iż badany osobnik posiadał przymieszkę składnika kromanionoidalnego⁷, który był pospolity w epoce neolitu na obszarze Polski⁸ i z dużą ostrożnością może być zaliczony do typu pseudokromanionoidalnego (YQ)⁹.

Katedra Archeologii UMCS
w Lublinie

WANDA KOZAK-ZYCHMAN

ANTHROPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SKELETAL REMAINS FROM THE GRAVE OF THE VOLHYN-LUBLIN PAINTED WARE CULTURE AT GRÓDEK-ON-BUG, SITE 1C, HRUBIESZÓW COMMUNE, ZAMOŚĆ PROVINCE

Damaged skull with post-mortem deformation. The post-cranial skeleton is incomplete, with certain long bones deformed and covered with calcareous precipitation. The remains belong to a male, about 40 years old, in all probability of pseudo-Cromagnoid (YQ) type.

⁷ I. Michalski, *Struktura antropologiczna Polski*, „Acta Anthropologica Universitatis Lodziensis”, nr 1: 1949, s. 36–42.

⁸ Z. Kapica, Główne problemy współczesnych badań etnogenetycznych, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze”, Seria II, z. 40: 1970, s. 93–122.

⁹ Z. Kapica, *Szkice z antropologii historycznej Polski i Ziemi Ościennych*, część I, Serie Neolityczne, „Acta Anthropologica Universitatis Lodziensis”, nr 5: 1958, s. 60–61.

Series	Sex	Age (years)	Height (cm)	Weight (kg)	IQ (Wechsler)
Series I	M	20	170	65	105
	F	19	165	55	100
Series II	M	21	175	70	110
	F	20	168	60	105
	M	22	180	75	115
	F	21	172	65	110
Series III	M	23	185	80	120
	F	22	178	70	115

... ... of the

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..